

سگ در متون و فرهنگ اسلامی

نویسنده:

علی رضائی بیرجندی

سگ در متون و فرهنگ اسلامی

نگارخانه
سگ در متون و فرهنگ اسلامی

سرشناسه	: رضایی بیرجندی، علی، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: سگ در متون و فرهنگ اسلامی / علی رضایی بیرجندی.
مشخصات نشر	: بیرجند: صبح امروز.
مشخصات ظاهری	: ۸۹ ص.
شابک	: ۲۰۰۰۰۰ ریال 3-01-6884-622-978
صعید فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۰۷-۱۰۲.
موضوع	: سگ‌ها -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Dogs -- Religious aspects -- Islam
موضوع	: سگ‌ها در ادبیات
موضوع	: Dogs in literature
رده بندی کنگره	: BP۲۳۰/۱۵۷
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۸۹۱۰۹۱

به اهتمام: علی رضایی بیرجندی

ناشر: صبح امروز

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۳۹۹

لیتوگرافی و چاپ: چاپخانه امروز خراسان جنوبی ۳۲۴۴۴۵۲۴ - ۰۵۶

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۸۴-۰۱-۳

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۲۰۰/۰۰۰ ریال

انتشارات صبح امروز

بیرجند - خیابان مدرس - مدرس ۲۲ - پلاک ۲۷۸ - واحد ۲
تلفن: ۰۵۶-۳۲۴۴۴۵۲۴ ایمیل: nashremrooz@gmail.com

پیش گفتار

در فرهنگ عربی ما متأسفانه، سگ جانوری پلید و ناپاک، هرزه، سرگردان، ولگرد، مورد غضب خدا و خلق، ملعون و نفرین شده شناخته شده است که پیوسته در مزبله‌ها می‌گردد و مردار می‌خورد و برای مردم ریسر کند و با نور ماه هم سر ناسازگاری دارد، و در اثر این تنفر است که اصطلاح «سگ سس»^۱ ای خاصه اش‌های نفس‌انسان به کار می‌رود و برای این که نفرت و بیزاری نسبت به کسی نشان داده شود، او را «توله سگ» و «پدر سگ» می‌خوانند و نیز در تشبیه‌های تحقیرآمیز، اصطلاح‌هایی چون: «تاجان (سخت جان)، سگ دو زدن (بیهوده و به هرجا سرزدن)؛ سگ پا سوخته (هرزه گرد)، سگ زرد شدن (حرام شدن)؛ از خروس خوان تا بوق سگ کار می‌کنم؛ محل سگ بهش نداشتیم؛ عین سگ افتاده اند به جون هم؛ با اون اخلاق سگیش و نذار اون روی سگم بالا بیاد در ادبیات عرفی کم نیست. این بیزاری به اندازه‌ای است که ضرب‌المثل «چونام سگ بری چویی به دست آر» یک «رر» و «شدار» به شمار می‌آید. چنین سگی باید در لقمه‌اش سوزن نهاد و برای آزمون تیغ، سرش را برید.

همه سگ را می‌زنند^۲ و وظیفه خود می‌دانند که باید از آن دامن برچید و فاصله گرفت؛ مگر این که آن را تعلیم دهند و زمام اختیار آن را در دست گیرند و به اسارت درآورند. به عنوان رفیق،

۱. فحش پدر سگ در گویش گیلکی و زبان ترکی به صورت «سگ بچه» و «کوپه اوغلی» کاربرد دارد؛ چرا که معیار در بعضی فرهنگ‌ها پدر در برخی دیگر پسر است.

۲. نمونه این رفتار در داستان «سگ ولگرد»، خود را نشان داده است. داستان سگ ولگرد، داستان سگی خانگی است که در خیابان، بخاطر تسکین عورتش از صاحبش جدا شده و با ماده سگی آمیزش می‌کند و ناگهان متوجه می‌شود که صاحبش را گم کرده و مثل سگ‌های ولگرد، آواره کوچه‌ها می‌شود و از آدم‌های تا آدم اطراف، سنگ و اردنگی نوش جان می‌کند و در پایان هم در اثر تعقیب یک ماشین جیب به خیال این که ماشین صاحبش است، نفس‌زنان روی زمین می‌افتد و تلف می‌شود. در این حکایت، هدایت (نویسنده)، از زبان حیوان زبان بسته، داستان جنایتی را که انسان به حیوان روا می‌کند که چگونه آدمیان، خونخوارانه به جان حیوانات زبان بسته افتاده‌اند. گروهی از این حیوانات به خاطر شکم ماسلاخی می‌شوند و گروهی به خاطر لذت و تفریح یک مشت جانی، هدف تیر قرار می‌گیرند و عده‌ای به خاطر زیبایی در قفس می‌شوند و...

همسر، فرزند و مونس ذلیل و مسخ شده و بی هویت؛ حس تنهایی و تفاخر طلبی و تکاثر خواهی انسان بی ایمان را جبران نماید. متأسفانه امروزه شاهد آن هستیم که برخی از جوانان ما با الهام از فرهنگ منحط غرب فرهنگی، زندگی و عمر خود را صرف خرید و نگهداری و زندگی با سگ های عروسکی می کنند. سگهایی که شاید هیچ منفعتی برای آنها نداشته و بیشتر جنبه تزئینی دارند و مرکزی برای بروز بیماری و هزینه های گزاف هستند.

البته افراد و شرکت های سودجو هم بیکار نبوده و آتش بیار معرکه هستند تا از این بازار جوردگی؛ سودی به جیب بزنند و در این راه از ایجاد دوره های تخصصی آموزش سگ تا ایجاد آرایشگاه و کلوپ های ویژه برای سگ ها خودداری نمی کنند.

اما در برخی منابع دینی نظیر منابع زرتشتی به روشنی سگ - دست کم از بعضی جهات - بر انسان برتری داده شده است.^۳ از میان ادیان ابراهیمی، دین یهود سگ را نجس می داند ولی در دین مسیحیت به علت تأسیس شریعت در ارتباط با جایگاه و طهارت و نجاست، سخنی به میان نیامده است.

اما سگ در فرهنگ و منابع اسلام هم از قرآن و روایات از خانواده حیوانات است و حیوانات نشانه قدرت الهی و مایه عبرت بشر هستند؛ در آنها منافع بی شماری برای انسان ها قرار داده شده است: حیوانات: امت هایی هوشمند، احساس نظر انسان ها هستند؛ که همواره در کنار انسان و به عنوان جزئی از زندگی او حضور داشته اند و تحت ربوبیت الهی در مسیر کمال و رشد قرار دارند.^۴ سگ حیوانی شاکر، با وفا؛ آشنا و خویشتاوند انسان شناخته می شود.^۵

علاوه بر این از آیات و روایات جایگاه ویژه آن قابل استفاده است.

مرنجان محتشم را کو سگ توست سگی که بد، زبانی او شکی نیست^۶

با این همه ما می دانیم سگ حیوان باهوشی است که توانمندی های یاد داری و در کارهای مهمی از آن استفاده می شود. یافتن افراد زنده در زلزله ها؛ کشف مواد مخدر و سایر موارد و خرید لوازم

۳ وندیداد: شرح هاشم رضی، ج ۳، ص ۱۴۷۸، ف ۱۵، ش ۳ و ۵.

۴ سوره انعام آیه ۳۸ علامه طباطبائی قدس سره: فَإِنَّ التَّكْرِيمَ مَعْنَى نَفْسِي وَهُوَ جَعَلَهُ شَرِيفاً ذَا كَرَامَةٍ فِي نَفْسِهِ وَالتَّفْضِيلَ مَعْنَى إِضَافِي وَهُوَ تَخْصِصُ بَزَادَةِ الْعَطَاءِ بِالنِّسْبَةِ إِلَى غَيْرِهِ مَعَ إِشْرَاقِهِمَا فِي أَصْلِ الْعَطِيَّةِ: (الميزان، ج ۱۳، ص ۱۵۵) تکریم و کرامت یک معنای نفسی و مستقل است و آن عبارت است از اینکه او را با شرافت و با کرامت قرار داد، ولی تفضیل یک معنای نفسی و اضافی است و آن عبارت از این است که با اشتراک دو فرد در اصل عطیه و بخشش به یکی بیشتر از دیگری عطا نمود. بنابراین مقصود از تفضیل انسان نسبت به بسیاری از مخلوقات این است که هر چیزی که به آنها داده شده بیشترش به انسان عطا شده است. (رک: تفسیر انسان به انسان، ص ۲۱۶)

۵ نام علمی سگ، Canis lupus familiaris است؛ نامی که بخش نخست آن «تیز دندان» و دقیق تر بگوییم، «تیش دندان»، بخش دوم اش «گرگ» و بخش سوم اش «آشنا و خویشاوند» معنا می دهد. سگ، نخستین جانوری است که اهلی شد و پسوند آشنا و خویشاوند را به همین دلیل به آن داده اند. (ابن سگ (بخش نخست): شروین و کیلی)

۶ دیوان الشعراء (غزلیات): محتشم کاشانی.

منزل تنها برخی از فواید آن است. از دیرباز اهلی شدن سگ بدان معنا بود که آدمیان، یآوری برای حمایت و نگهبانی خویش یافتند و در برابر بزرگ‌ترین دشمن دام‌های خویش (گرگ) متحدی از همان جنس به دست آوردند و بسیاری از دشواری‌های شکار کردن و شکار شدن را با یاری حس بویایی قوی سگ‌ها از میان برداشتند، و در نهایت سگ، گذشته از پیامدهای زیست‌شناختی‌ای که برای آدمیان به همراه داشت، در جوامع انسانی به عنوان عضوی ارجمند پذیرفته شد و به این ترتیب، در سطوح اجتماعی و فرهنگی نیز ردپایی آشکار از خود بر جای نهاد.

از این رو به توفیق الهی تصمیم گرفتیم تا جایگاه سگ، این حیوان مظلوم را که از سویی مورد بدترین آزار و اذیت‌ها و زدن و کشتن و محرومیت قرار می‌گیرد و از طرفی برخی با مسخ این حیوان از طمعت حیوانی‌اش او را به عنوان مترسکی برای امیال پست حیوانی خویش قرار می‌دهند و از دیگری از تنهایی خویش بدترین آسیب‌ها را تحت عنوان خدمت و محبت به او وارد می‌سازند را در منابع اسلامی اعم از قرآن و روایات و نیز در فرهنگ اسلامی مورد تحقیق و پژوهش قرار دهیم.

این کتاب پنج فصل دارد. فصل اول، سگ در معارف قرآن مورد بررسی قرار گرفته است. سگ اصحاب کهف، عالم بی‌عملی که سگ‌ها تشبیه شده و سگ شکاری از مباحث اساسی این فصل است. در فصل دوم، سگ در روایات، در فصل سوم، طهارت و پاکی سگ از منظر عقل، قرآن و روایات و اجماع بررسی و با عنایت به نظریه طهارت ذاتی حیوانات، پاکی سگ نیز اثبات شده است. در فصل چهارم به حقوق سگ از جمله حق حیات، حق تغذیه، حق مسکن و حق نگهداری پرداخته شده است. در فصل پنجم «سگ ممدوح» که همان سگ مصطلح و معهود است، بررسی و به جایگاه سگ در تمدن بشری از جمله فلاسفه، ادیان، سگ‌شناسان اشاره شده و نیز به جایگاه سگ در میان اعراب بدوی نیز پرداخته شده است. در باب «سگ مذموم» که «نفس پست اماره به بدی انسان» است از منظر سه شاعر و عارف بزرگ، مولوی و سعدی تبیین شده است. امیدواریم انسان‌ها با الهام از قرآن و معارف اهل بیت ع. هم‌السلام به جایگاه و حقوق حیوانات به ویژه سگ توجه کنند.

امام خمینی رحمت الله علیه در نامه‌ای به فرزند خود می‌نویسند:

«پسرم! کافه موجودات از جهات عدیده که به احصا در نیاید، مورد رحمت پروردگار عالمیان می‌باشند. مگر نه آنکه «وجود» و «حیات» و... از رحمت‌ها و موهبت‌های الهی است که گفته‌اند: «کل موجود مرحوم»^۷. پس چرا آنچه و آنکس که مورد عنایت و الطاف و محبت‌های الهی است،

^۷ فصوص الحکم، فصل زکریاویه: محی الدین ابن عربی.